(Містерія)

Положил еси нас [поношение] соседом нашим, подражнение й поругание сущим окрест нас. Положил еси нас в притчу во языцех, покиванию главы в людех.
Псалом 43, ст. 14 й 15

ТРИ ДУШІ

Як сніг, три пташечки летіли
Через Суботове і сіли
На похиленному хресті
На старій церкві. "Бог простить:
Ми тепер душі, а не люди.
А відціля видніше буде,
Як той розкопуватимуть льох.
Коли б вже швидше розкопали,
Тойді б у рай нас повпускали.
Бо так сказав Петрові бог:
"Тойді у рай їх повпускаєш,
Як все москаль позабирає,
Як розкопа великий льох".

I

Як була я людиною,
То Прісею звалась;
Я отутечки родилась,
Тут і виростала.
Отут, було, на цвинтарі
Я з дітьми гуляю,
І з Юрусем гетьманенком!
У піжмурки граєм.
А гетьманша, було, вийде

Та й кликне в будинок,
Он де клуня. А там мені
І фіг, і родзинок —
Всього мені понадає
І на руках носить…
А з гетьманом як приїдуть
Із Чигрина гості,
То це й шлють, було, за мною.
Одягнуть, обують,
І гетьман бере на руки,
Носить і цілує.
Отак-то я в Суботові
Росла, виростала!
Як квіточка; і всі мене
Любили й вітали.
І нікому я нічого,
Ніже злого слова,
Не сказала. Уродлива
Та ще й чорноброва.
Всі на мене залицялись
І сватати стали;
А у мене, як на теє,
Й рушники вже ткались.
От-от була б подавала,
Та лихо зустріло!
Вранці-рано, в пилипівку,
Якраз у неділю,
Побігла я за водою…
Вже й криниця тая
Замуліла і висохла!
А я все літаю!..
Дивлюсь — гетьман з старшиною.
Я води набрала
Та вповні шлях і перейшла;
А того й не знала,

Що він їхав в Переяслав
Москві присягати!..
І вже ледви я, наледви
Донесла до хати —
Оту воду… чом я з нею
Відер не побила!
Батька, матір, себе, брата,
Собак отруїла
Тію клятою водою!
От за що караюсь,
От за що мене, сестрички,
І в рай не пускають.

II

А мене, мої сестрички,
За те не впустили,
Що цареві московському
Коня напоїла
В Батурині; як він їхав
В Москву із Полтави.
Я була ще недолітком,
Як Батурин славний
Москва вночі запалила,
Чечеля убила,
І малого, і старого
В Сейму потопила.
Я меж трупами валялась
У самих палатах
Мазепиних… Коло мене
І сестра, і мати
Зарізані, обнявшися,
Зо мною лежали;
І насилу-то, насилу
Мене одірвали

Од матері неживої.
Що вже я просила
Московського копитана,
Щоб і мене вбили.
Ні, не вбили, а пустили
Москалям на грище!
Насилу я сховалася
На тім пожарищі.
Одна тілько й осталася
В Батурині хата!
І в тій хаті поставили
Царя ночувати,
Як вертавсь із-під Полтави.
А я йшла з водою
До хатини… а він мені
Махає рукою,
Каже коня напоїти,
А я й напоїла!..
Я не знала, що я тяжко,
Тяжко согрішила!
Ледве я дійшла до хати,
На порозі впала.
А назавтра, як цар вийшов,
Мене поховала
Та бабуся, що осталась
На тій пожарині
Та ще й мене привітала
В безверхій хатині.
А назавтра й вона вмерла
Й зотліла у хаті,
Бо нікому в Батурині
Було поховати.
Уже й хату розкидали
І сволок з словами
На угілля попалили!..

А я над ярами
І степами козацькими
І досі літаю!
І за що мене карають,
Я й сама не знаю?
Мабуть, за те, що всякому
Служила, годила…
Що цареві московському
Коня напоїла!..

III

А я в Каневі родилась.
Ще й не говорила,
Мене мати ще сповиту
На руках носила,
Як їхала Катерина
В Канів по Дніпрові.
А ми з матір'ю сиділи
На горі в діброві.
Я плакала; я не знаю,
Чи їсти хотілось?
Чи, може, що в маленької
На той час боліло?
Мене мати забавляла,
На Дніпр поглядала;
І галеру золотую
Мені показала,
Мов будинок. А в галері
Князі, і всі сіли
Воєводи… і меж ними
Цариця сиділа.
Я глянула, усміхнулась…
Та й духу не стало!
Й мати вмерла, в одній ямі

Обох поховали!
От за що, мої сестриці,
Я тепер караюсь,
За що мене на митарство
Й досі не пускають.
Чи я знала, ще сповита,
Що тая цариця —
Лютий ворог України,
Голодна вовчиця!..
Скажіте, сестриці?
"Смеркається. Полетимо
Ночувати в Чуту.
Як що буде робитися,
Відтіль буде чути".
Схопилися, білесенькі,
І в ліс полетіли,
І вкупочці на дубочку
Ночувати сіли.

ТРИ ВОРОНИ

Крав! крав! крав!
Крав Богдан крам,
Та повіз у Київ,
Та продав злодіям
Той крам, що накрав.
Я в Парижі була
Та три злота з Радзівіллом
Та Потоцьким пропила.
Через мост идет черт,
А коза по воде:
Быть беде. Быть беде.
Отак кричали і летіли
Ворони з трьох сторон і сіли
На маяку, що на горі

Посеред лісу, усі три.
Мов на мороз, понадувались,
Одна на другу позирали;
Неначе три сестри старі,
Що дівували, дівували,
Аж поки мохом поросли.
Оце тобі, а це тобі.
Я оце літала
Аж у Сибір: та в одного
Декабриста вкрала
Трохи жовчі. От, бачите,
Й є чим розговіться!
Ну, а в твоїй Московщині
Є чим поживиться?
Чи чортма й тепер нічого.
Э... сестрица, много:
Три указа накаркала
На одну дорогу...
На яку це? на ковану?
Ну, вже наробила...
Да шесть тысяч в одной версте
Душ передушила...
Та не бреши, бо тілько п'ять.
Та й то з фоном Корфом
Ще й чваниться, показує
На чужу роботу!
Капусниця! закурена...
А ви, пості-пані?
Бенкетуєте в Парижі,
Поганці погані!
Що розлили з річку крові
Та в Сибір загнали
Свою шляхту, то вже й годі,
Уже й запишались.
Ач, яка вельможна пава...

А ти що зробила?
А дзуськи вам питать мене!
Ви ще й не родились,
Як я отут шинкувала
Та кров розливала!
Дивись, які! Карамзіна,
Бачиш, прочитали!
Та й думають, що ось-то ми!
А дзусь, недоріки!
В колодочки ще не вбились,
Безпері каліки!..
Ото, яка недотика!
Не та рано встала,
Що до світа упилася…
А та, що й проспалась!
Упилася б ти без мене
З своїми ксьондзами? —
Чортма хисту! Я спалила
Польщу з королями;
А про тебе, щебетухо,
І досі б стояла.
А з вольними козаками
Що я виробляла?
Кому я їх не наймала,
Не запродавала?
Та й живущі ж, проклятущі!
Думала, з Богданом
От-от уже поховала.
Ні, встали, погані,
Із шведською приблудою…
Та й тойді ж творилось!
Аж злішаю, як згадаю…
Батурин спалила,
Сулу в Ромні загатила
Тілько старшинами

Козацькими... а такими,
Просто козаками,
Фінляндію засіяла;
Насипала бурта
На Орелі... на Ладогу
Так гурти за гуртом
Виганяла та цареві
Болота гатила.
І славного Полуботка
В тюрмі задушила.
Отойді-то було свято!
Аж пекло злякалось.
Матер божа у Ржавиці
Вночі заридала.
Й я таки пожила:
С татарами помутила,
С мучителем покутила,
С Петрухою попила,
Да немцам запродала.
Та ти добре натворила:
Так кацапів закрепила
У німецькі кайдани —
Хоч лягай та й засни.
А в мене ще, враг їх знає,
Кого вони виглядають?
Вже ж і в крепость завдала,
І дворянства страшну силу
У мундирах розплодила,
Як тих вошей розвела;
Все вельможнії байстрята!
Вже ж і Січ їх бісновата
Жидовою поросла.
Та й москаль незгірша штука:
Добре вміє гріти руки!
І я люта, а все-таки

Того не зумію,
Що москалі в Україні
З козаками діють.
Ото указ надрукують:
"По милості божій,
І ви наші, і все наше,
І гоже й негоже!"
Тепер уже заходились
Древности шукати
У могилах... бо нічого
Уже в хаті взяти;
Все забрали любісінько.
Та лихий їх знає,
Чого вони з тим поганим
Льохом поспішають?
Трошки, трошки б підождали,
І церква б упала...
Тойді б разом дві руїни
В П ч е л е описали...
Чого ж ти нас закликала?
Щоб на льох дивиться?
Таки й на льох. Та ще буде
Два дива твориться.
Сю ніч будуть в Україні
Родиться близнята.
Один буде, як той Ґонта,
Катів катувати!
Другий буде... оце вже наш!
Катам помагати —
Наш вже в череві щипає...
А я начитала,
Що, як виросте той Ґонта,
Все наше пропало!
Усе добре поплюндрує
Й брата не покине!

І розпустить правду й волю
По всій Україні!
Так от бачите, сестриці,
Що тут компонують!
На катів та на все добре
Кайдани готують!
Я золотом розтопленим
Заллю йому очі!..
А він, клятий недолюдок,
Золота не схоче.
Я царевыми чинами
Скручу ему руки!..
А я зберу з всього світа
Всі зла і всі муки!..
Ні, сестриці. Не так треба.
Поки сліпі люде,
Треба його поховати,
А то лихо буде!
Он бачите, над Києвом
Мітла простяглася,
І над Дніпром і Тясмином
Земля затряслася.
Чи чуєте? Застогнала
Гора над Чигрином.
О!.. Сміється і ридає
Уся Україна!
То близнята народились,
А навісна мати
Регочеться, що Йванами
Обох буде звати!
Полетімо!..
Полетіли
Й летячи співали:
Попливе наш Іван
По Дніпру у Лиман

З кумою.
Побіжить наш ярчук:
В ірій їсти гадюк
Зо мною.
Как хвачу да помчу,
В самый ад полечу
Стрелою.

ТРИ ЛІРНИКИ

Один сліпий, другий кривий,
А третій горбатий
Йшли в Суботов про Богдана
Мирянам співати.
Що то, сказано, ворони.
Уже й помостили,
Мов для їх те сідало
Москалі зробили.
А для кого ж? Чоловіка,
Певне, не посадять
Лічить зорі…
Ти то кажеш.
А може, й посадять
Москалика або німця.
А москаль та німець
І там найдуть хлібець.
Що це таке верзете ви?
Які там ворони?
Та москалі, та сідала?
Нехай бог боронить!
Може, ще нестись заставлять,
Москаля плодити.
Бо чутка є, що цар хоче
Весь світ полонити.
А може, й так!

Так на чорта ж їх на горах ставить?
Та ще такі височенні,
Що й хмари достанеш,
Як вилізти…
Так от же що:
Ото потоп буде,
Пани туда повилазять
Та дивиться будуть,
Як мужики тонутимуть.
Розумні ви люди,
А нічого не знаєте!
То понаставляли
Ті фігури он для чого:
Щоб люди не крали
Води з річки — та щоб нишком
Піску не орали,
Що скрізь отам за Тясьмою.
Чортзна-що провадить!
Нема хисту, то й не бреши.
А що, як присядем
Отутечки під берестом
Та трохи спочинем! —
Та в мене ще шматків зо два
Є хліба в торбині,
То поснідаєм в пригоді,
Поки сонце встане…
Посідали. "А хто, братця,
Співа про Богдана?"
Я співаю. І про Ясси,
І про Жовті Води,
І містечко Берестечко.
В великій пригоді
Нам сьогодні вони стануть!
Бо там коло льоху
Базар люду насходилось

Та й панства не трохи.
От де нам пожива буде!
Ану, заспіваєм!
Проби ради…
Та цур йому!
Лучче полягаєм
Та виспимось. День великий.
Ще будем співати.
І я кажу: помолимось
Та будемо спати.
Старці під берестом заснули;
Ще сонце спить, пташки мовчать,
А коло льоху вже проснулись
І заходилися копать.
Копають день, копають два,
На третій насилу
Докопалися до муру
Та трохи спочили.
Поставили караули.
Ісправник аж просить,
Щоб нікого не пускали,
І в Чигрин доносить
По начальству. Приїхало
Начальство мордате,
Подивилось. "Треба,— каже,
Своди розламати,
Вєрнєй дєло…"
Розламали
Та й перелякались!
Костяки в льоху лежали
І мов усміхались,
Що сонечко побачили.
От добро Богдана!
Черепок, гниле корито
Й костяки в кайданах!

Якби в формених, то добре:
Вони б ще здалися…
Засміялись… а ісправник
Трохи не сказився!
Що нічого, бачиш, взяти,
А він же трудився!
І день і ніч побивався,
Та в дурні й убрався.
Якби йому Богдан оце
У руки попався,
У москалі заголив би,
Щоб знав, як дурити
Правительство!! Кричить, біга,
Мов несамовитий.
Яременка [1] в пику пише,
По-московській лає
Увесь народ. І на старців
Моїх налітає.
"Вы што делаете, плуты!!"
"Та ми, бачте, пане,
Співаємо про Богдана…"
"Я вам дам Богдана,
Мошенники, дармоеды!
Й песню сложили
Про такого ж мошенпика…"
"Нас, пане, навчили…"
"Я вас навчу! Завалить им!"
Взяли й завалили —
Випарили у московській
Бані-прохолоді.
Отак пісні Богданові
Стали їм в пригоді!!..
Так малий льох в Суботові
Москва розкопала!
Великого ж того льоху

Ще й не дошукалась.

[1845, Миргород].